

Zprávy a poznámky

Šedesátiny. Na den 10. listopadu připadly šedesátiny Dra Stanislava Kamaryta (nar. ve Velešíně). Působil dlouhá léta jako profesor chemie a později jako ředitel na reálce v Bratislavě a od r. 1939 jako ředitel r. gymnasia v Chotěboři, kde i nyní žije. Vyvíjel horlivou činnost v bratislavské odbočce Filosofické jednoty. Jeho sbírka drobných essayí O dvojí pravdě, myšlenky ješitného filosofa 1920, a essay O jednoznačnosti mravního soudu 1926 ukazují hloubavou individualitu.

Čtyři sta let vědecké anatomie. Rok 1543 není pouze rokem základní změny obrazu světa a tím i světového názoru, nýbrž je také důležitým obrátníkem v poznání lidského těla a pak i ve vědě anatomické a biologické vůbec. Toho roku vydal v Basileji vlámský anatom **Ondřej Vesal** (Andreas Vesalius, nar. 1514 v Bruselu), tehdy profesor chirurgie a anatomie v Padově, své epochální dílo: *De corporis humani fabrica libri septem*, o 663 foliových stranách. Kniha, vlastně první vědecká, na četných vlastních pitvách se zakládající anatomie, doprovázená kresbami za pomoci malíře Calcara, vzbudila rozruch a odpor. Odpor na dvou stranách, mezi anatomy a lékaři a mezi theology. Mezi prvními, protože kniha odporovala autoritě Galenově, kterou často ostře kritisovala. Rozporů mezi oběma bylo na dvě stě a Vesal je vykládal tím, že Galenos podal vlastně anatomii opic a zvířat vůbec a ne člověka. Theologové pak prohlašovali pitvu lidského těla za bezbožnost. Bývalý učitel Vesalův, pařížský profesor Dubois-Sylvius, přezdíval mu Vesanus (šilený) a jiní odpůrci se domáhali, aby byl prohlášen za kacíře. Karel V. předložil věc bohoslovecké fakultě v Salamance s otázkou, sluší-li křesťanu, aby pitval lidské mrtvolky. Fakulta dala příznivou odpověď, že pitvání mrtvol jest dovoleno a užitečné, ale tím nebyl ještě konec Vesalovým nepříjemnostem. Vesal opustil Padovu, přednášel na jiných universitách italských a stal se pak dvorním lékařem Karla V. a po té i jeho syna Filipa II., ale ani potom ve Španělsku neměl pokoj. V zádumčivosti se vydal na pouť do Palestiny a cestou zemřel na ostrově Zante r. 1564. Svým dílem se stal zakladatelem anatomie jako empirické vědy a podvrátil tak tradici galenovskou. Ovšem i u něho se dál pokrok vědy za cenu osobních obětí.

(Viz o něm příslušnou kapitolu v knize **Josefa Vinaře** *Zachránci lidstva*, Praha, Čin, 1942.) Kl

K dvacátému pátému výročí úmrtí prof. Fr. Čády.

Dne 14. prosince 1943 uplynulo čtvrtstoletí od úmrtí **Františka Čády**, profesora filosofie na Karlově universitě, předčasně zemřelého na vrcholu své mnohostranné činnosti vědecké a učitelské (nar. 6. dubna 1865). Proti specialisaci pronikající tehdy i do české filosofie Čáda představoval svou mnohostranností typ spíše polyhistorický, a to nejen ve filosofických naukách, nýbrž měl důkladné vědomosti i v jiných vědách, pokud jich jen poněkud ke své vědě potřeboval, na př. i z matematiky. Ale tato mnohostrannost nebyla na úkor jeho odbornictví. Pracoval v dějinách filosofie (v nejširším slova smyslu) obecné, staré i nejnovější, a české, v noetice, ethice, v logice, psychologii obecné i v řadě konkrétních psychologií a v pedagogice, ale vedle toho i v klasické filologii, jež byla jeho hlavním oborem pro učitelství gymnasiální.

Jeho habilitační práce: *Noetická záhada u Herbarta a Stuarta Milla* (1894) poskytla naší literatuře první soustavný výklad hlavních noetických problémů. Jeho monografie o Hynově dušesloví 1902 a jeho monografické úvody k pětisvazkovému vydání Zahradníkových spisů filosofických (ve

Filosofické bibliotéce Akademie 1907—18) a řada menších, ale často objevných článků pomáhala klásti pramenné základy k dějinám české filosofie, sám probádal jen některé osobnosti a načrtl její počátky v 19. století, vycházející z názoru, že je třeba mít monografie o jednotlivých filosofech a pak že lze teprve přikročit k celkovému nástinu. „Etika individuální,“ upravená podle jeho přednášek (1920), ukazuje pokus o soustavu vědecké ethiky, z níž podává jen první část. Záhy postřehl význam pedopsychologie a psychologie žákovské pro pedagogiku a tyto konkrétní disciplíny k nám v jejich plném významu vlastně uvedl jak programovými články tak vlastními studii (názvy viz v České filosofii). Toto studium dětského a žákovského (jinošského) duševního života rozšířil na všeobecné studium dítěte a pedopsychologii tak na pedagogii jako na soustavnou vědu o dítěti vůbec. Z vědeckých i lidských důvodů obrátil v tom zvláštní pozornost k patologické stránce mladistvého vývoje (vedle rubriky pedagogické řídil v Pedagogických rozhledech i pedopathologickou). Na nich a na novějších směrech psychologických, zvláště na experimentální metodě v psychologii, kterou u nás ve svých přednáškách, rozhledech a referátech propagoval jako doplněk převážně tehdy ještě introspektivní psychologie Krejčího, zakládá pak vědecké studium pedagogiky, usiluje učiniti z ní nejen vědu experimentální, nýbrž i pokud možno exaktní. Doplnkem svého theoretického úsilí i svých reformních snah výchovných organisoval pak pomocnou péči o vadnou mládež všeho druhu.

Jak již vidno z dosavadní charakteristiky, nelze hodnotiti Čádu jako vědce jen podle jeho publikací. Čáda se pro rozsáhlý obor svých zájmů, pro svou bohatou činnost učitelskou a přednáškovou, pro svou horlivost organisátorskou nedostal k tomu, aby dokončil k tisku aspoň většinu svých rozpracovaných studií a přednášek. Proto může býti jeho významu práv jen ten, kdo vkreslí v celkový obraz jeho činnosti a osobnosti také tuto jeho činnost, která nebyla jen omíláním běžných poznatků, nýbrž přinášela nové znalosti, staré kriticky hodnotila a přetvářela v rozsáhlé, bohatší vědění a pokročilejší poznání. Tak velmi rád a často přednášel Čáda logiku, odpovídalo to i jeho kritickému a analytickému duchu a jeho oceňování potřeby logického, přesného myšlení ve vědě i v životě, ale publikoval z ní jen málo. Také psychologie byla oblíbeným předmětem jeho přednášek a přinášel v nich k nám nové směry, ale z vlastní, obecné psychologie uveřejnil rovněž jen málo, ač jeho literární pozůstalost (jest uložena nyní v Pedagogické knihovně Komenského) obsahující především jeho náčrtky nebo jeho poznámky k přednáškám vedle přednášek již hodně zpracovaných je zejména v tomto oboru bohatá, vedle částí zejména o vnímání (aesthesiologie) obsahuje na př. obšírnou třísvazkovou monografii o spánku a snu. Také velmi bohatý jest v této pozůstalosti oddíl z dějin filosofie, a přece Čáda z nich nepublikoval ani zdaleka tolik, co by byl po poměrně snadné úpravě mohl, některé kapitoly z nich publikoval z nějakého vnějšího podnětu. A také byl to on, který nás seznamoval s tehdy novými směry, na př. s pragmatismem, novokantovstvím, s filosofií hodnot a j. Budou-li některé věci z této obsáhlé pozůstalosti vydány, budou snad i ještě dnes více než pouhé dokumenty osobního vývoje Čádova.

Jak jeho literární činnost tak jeho přednášky, a především arci universitní, vyznačovaly tři vlastnosti: široký rozhled po problematice otázky a po literatuře předmětu, objektivní výklad a kritické posouzení a zhodnocení, vlastnosti, které spolu přirozeně souvisí, ale jež přesto nejsou vždy spojeny v jedné osobě. Čáda stavěl problém v celé jeho šíři, rozlišoval jednotlivé jeho stránky (ukazuje to ostatně dobře již jeho Noetická záhada): metafysickou, noetickou, logickou, psychologickou atd., ukazoval na jeho různá základní řešení podle jednotlivých směrů a objasňoval, co je na

kterém správně, a tak „luštil jádérko“ problému. Uváděl podrobnou literaturu k hlavním problémům a žádal (a v tom snad až někdy příliš na úkor samostatnosti posluchačů při jich řešení) její znalost, ba ovládnutí — to byl snad vliv jeho důkladné erudice filologické, jako jeho školení historické (školil se také u Golla) a v dějinách filosofie speciálně vedlo ho ke genetickému chápání. Jeho porozumění, podporované znalostí moderní psychologie, vedlo ho k zjišťování vlivu osobnosti na vlastní filosofování.

Jeho rozhled po odborné literatuře zabíral všechny hlavní kultury evropské a západní vůbec a se zájmem sledoval Čáda i slovanskou produkci filosofickou.

Při svém výkladu snažil se býti plně práv filosofovým názorům, nekresluje jich ani nezesměšňuje. To, co je prvním úkolem universitního učitele, vyložiti nestranně a věcně hlavní možná hlediska na problém, uvéstí důvody pro i proti, to činil Čáda se vzácnou objektivností. Že někdy při tom jeho osobní stanovisko ustupovalo do pozadí nebo snad nebylo ani vysloveno, souvisí s jeho často vyčerpávajícím citováním názorů jiných a s jeho úzkostlivou autokritikou. Není zajisté dobře ani možno, aby pracovník tak rozsáhlé oblasti mohl míti pro všechny problémy svoje vlastní řešení. Musí se spokojiti v některých otázkách pouze výsledkem bádání jiných, jen když není v rozporu s jeho základními názory a s jeho myšlenkovým postupem, musí se spokojit koincidencí idejí, kde sám nemůže dojíti vlastním řešením, ať výzkumem ať usuzováním, samostatného závěru. Ale v hlavních otázkách Čáda uváděl i odůvodňoval své stanovisko. Proto neprávem mu byla činěna výtky, že byl profesorem, ale že nebyl vyznavačem (viz zde 1942 str. 142). Ukazuje to zřejmě nejen jeho základní stanovisko v noetice a filosofii vyložené a zdůvodněné již v Noetické záhadě, nýbrž i jeho stanovisko v ethice, jak ukazují jeho přednášky o individuální ethice, kde zastává empirické stanovisko evolučního energismu.

Jeho posouzení a zhodnocení hledělo především zjistiti, co nového znamená práce proti dosavadním znalostem, ať již tato novota záležela v originálním příspěvku k řešení problému ať v samostatném shrnutí dosavadních názorů ať v samostatném stavění problému ať jen také v obeznámení s řešeními světové literatury. Při tom mu záleželo na novotě věcné a odmítal „objevy“ pouze verbální nebo dokonce frázovitě. Jeho stanovisko při posouzení bylo tedy genetické, systematické a posléze i pedagogické, didaktické, jaké bylo zvláště vlastní akademickému učiteli a extensivnímu přednášeči. Snad tento pedagogický zřetel vedl také k tomu, co Rádl vytýkal jako zvláštnost Čádova působení (jistě především referentského), že nevedl nikdy polemiky.

Čáda patřil k té vědecké generaci, které se dostalo plného školení již na české universitě a jež vnesla do vědeckého a kulturního života českého širší, skutečně evropský rozhled a nové, přesnější metody studia i myšlení vůbec. A v této činnosti otvírající českému životu další obzory a přinášející stále přesnější metody a nové, složitější problémy Čáda pak sám na své dráze universitního učitele pokračoval. Že česká filosofie v čtvrtstoletí uplynulém od jeho smrti rozvíjela se úspěšně v jednotlivých filosofických naukách, a to i ve vlastních disciplínách filosofických, jako noetice a logice, i stejně v konkrétní psychologii, v živém styku se světovou vědou a jejími metodami, a dále to, že zejména pedagogika byla u nás stavěna čím dále tím více na širší vědecké základy, je také zásluhou osobnosti Čádovy a podnětů z jejího působení vycházejících.

Česká mysl pak vzpomíná v Čádovi jednoho ze svých zakladatelů (s Krejčím a Drtinou), který od jejího počátku až do své smrti byl jejím spoluredaktorem a jedním z několika málo nejhorlivějších přispěvatelů a který úspěšně pomáhal udržovati ji na opravdu vědecké úrovni. KI